

Az esküjéhez hű katona

*Hermann Róbert: Mindig az elsők között.
Poeltenberg Ernő, a szabadságharc tábornoka.
A Magyar Hadi Történetírást Támogató
Alapítvány kiadása. Budapest, 1998.*

A Magyar Hadi Történetírást Támogató Alapítvány által megindított „Historia militaris” sorozat 1998-ban, Poeltenberg Ernő életrajzának közrebocsátásával vette kezdetét. A sorozat kettős célt szolgál – olvasható a szerkesztőbizottság egyik tagjának, az alapítvány kuratóriuma elnökének, Perjés Géznak a felhívásában –, egyrészt a magyar honvédség tagjainak szakmai képzését és morális nevelését akarja elősegíteni, másrészt igyekszik kielégíteni a hadtudomány és a hadtörténet iránt érdeklődő diákság és nagyközönség igényeit is.

A kezdet mindenesetre jól sikerült, noha az újságolvasó közönség talán csodálkozik, miért van szükség az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc történetéről újabb és újabb feldolgozásokat készíteni. Noha e sorsfordító évek történetéről már rengeteget írtak, a mennyiség ezúttal sem mindig párosult a megfelelő minőséggel. A források feltárása sem fejeződött még be, így azután érthető, hogy a feldolgozások területén is van még bőven tennivaló. Gondoljunk csak az aradi vértanúkra, s rögtön arra a meglepő megállapításra jutunk, hogy többségüknek még nem készült el a modern szakirodalmat és a levéltári forrásokat is hasznosító életrajza. Ezért is dicséretes a Szerző vállalkozása, hogy a magyar történettudomány ezen adosságán egy kissé cnyhítsen.

Poeltenberg Ernő eddigi életrajzíróit főként az foglalkoztatta, miért állt ez a Bécsben született, apjával és lengyel feleségével főként franciául levelező, magyarul csak keveset tudó német tiszt a szabadságharc mellé. A kérdésfelvetés jogosultságához nem férhet kétség, ugyanakkor a probléma felvetése egy másik nehézségre is utal, a források megcsempészen egyenetlen eloszlására. Poeltenberg hadosztályparancsnoki kinevezését megelő-

zően életével kapcsolatban csak nagyon csekély számú forrás áll rendelkezésünkre. Ezt a nehézséget a Szerző úgy hidalta át, hogy az elsőként kivégzett aradi honvéd tábornok életrajzát szélesebb hadtörténeti összefüggésekbe ágyazva tárgyalja. Így azután nemcsak a szűkebb értelemben vett szakma, hanem a diákok, tanárok és a hadtörténeti ismeretekkel nem rendelkező érdeklődők is haszonnal forgathatják e könyvet, s nemcsak Poeltenberg életéről, hanem egyúttal a szabadságharc bonyolult katonai és politikai összefüggéseiről is átfogó képet kaphat az olvasó.

Poeltenberg 1829-ben lépett be saját költségén hadapródként a 7. (Heinrich Hardegg) vérteszredbe. 1833. március 21-én áthelyezték a Galíciában állomásozó, s természetesen magyar kiegészítésű 4. (Sándor cár) huszárezredhez. Galíciából származott felesége, Paula Kakowska, aki három gyermeknek adott életet. A jó lovas, kitűnő tornász, úszó és műugró hírében álló Poeltenberg Ernő második főszázadost 1847-ben ezredével együtt Bécsbe rendelték, így nemcsak az 1846-os galíciai felkelésnek, hanem az 1848. március 13-án kitört bécsi forradalom eseményeinek is szemtanúja volt. Ezt követően a Sándor huszárokat – a Batthyány-kormány erőfeszítései következtében – a magyarországi Szenttamásra vezényelték a délvidéken kibontakozó szerb felkelés elfojtása érdekében. Poeltenberg ekkor Apponyi Károly ezredessel együtt felkereste Latour osztrák hadügyminisztert és Itáliába történő átvételeztétét kérte, mivel nem akart a magyar kormány fennhatósága alatt harcolni. Amikor kérésének teljesítését megtagadták, megpróbált Kászonyi Józseffel – akár karrierjének rovására menően is – állomáshelyet cserélni, de ez a kísérlete is kudarcot vallott.

Az ezred több tisztje ekkor beteget jelentett, a többiek viszont Lamberg Ferenc gróf altábornagy, pozsonyi hadosztályparancsnok, az ezred másodtulajdonosának parancsára letették az esküt a magyar alkotmányra. Poeltenberg először valószínűleg a Dráva menti védvonalon teljesített szolgál-

tot, majd részt vett Jellačić üldözésében. Az 1848. október 13-i határátlépési kísérlet után ő is a határátlépés ellen izgatott, s ezért elbocsátották a hadseregből. Ekkor azonban Poeltenberg több tisztjával egyetemben megjelent az országgyűlési biztosok előtt ki nyilatkoztatták, hogy „...czentúl a magyar országgyűlésnek és a honvédelmi bizottmáynak a legpontosabban fognak engedelmesskedni”. E nyilatkozat hatására őt is visszavették a magyar hadseregbe és a schwechati csatában már feltehetően egy osztályt (két századot) vezényelt Mannswörth vidékén.

November második felében vette át a 4. huszárezred parancsnokságát, s 24-én Miklósfalváról keltezett levelében sürgette Mészáros Lázár hadügyminiszternél előléptetését. „Távol áll tőlem – írta többek között – hogy csekély szolgálataimat felhozzam, csupán az a megnyugtató öntudat tölt el, hogy mind szolgálati időm alatt, mind az ellenség előtt teljesítettem azt, ami erőmben állt, amelyről bizonyára közvetlen előjáróim is bizonyosságot adnak; továbbá hogy teljes és igaz szívemből magaménak érzem a magyar ügyet, s örömmel kockáztatom és fogom kockáztatni érte életemet. – Mostohaként bánnak velem azért, mert német vagyok, vagy mert 20 éve, ebből 17 éve ebben az ezredben jól szolgállok? – Nem! az nem lehet! és bízom Miniszter úrban, akinek ismeretes gondolkodásmódja a biztosíték a számomra, hogy félelmem alaptalan”. Kérésének megfelelően december 1-én alezredessé nevezték ki.

1848. december 16-án a Windisch-Grätz herceg vezette cs.kir. főcsereg is támadásba lendült Magyarország ellen. A magyar főcsereg védekező harcairól Görgei Artúr tábornok 1848. december 21-én részletes jelentést küldött az Országos Honvédelmi Bizottmánynak. Ebben olvashatók a következő sorok: „Kazimírnál Poeltenberg őrnagy [sic!] Sándor huszár osztálya körülkerítve, iszonyú káromlások közt vágta magát keresztlül. Mondják, Poeltenberg nagyon haragudott. Minden tiszteivel együtt elől koncolt. Mások alig tudtú szót magyarul, most azonban káromkodott, mint a kun és vagdalt, mint a kuruc.”

A móri vereséget követően Karger Ferdinánd ezredes 1848. december 31-én betegget jelentett és dandárának parancsnokságát Poeltenbergnek adta át. 1849. február 19-én viszont már hadosztályparancsnok volt a vítéz huszártiszt, akinek ezredesi kinevezését csak hosszas huzavona után 1849. május 6-án állította ki a feladatát kisebb zökkenőkkel ellátó hadügyminisztérium.

Poeltenberg hadosztályával részt vett a kápolnai-, a hatvani-, majd a nagysallói csatában. 1849. április 24-én, miután Gáspár András tábornok beadta lemondását, Görgői utasítására a VII. hadtest parancsnokságát vette át. Feladata kezdetben az ellenséges hadtestek szemmel tartása volt. Június 7-én tábornokká léptették elő, majd a nyári hadjárat elején Klapka tábornok alárendeltségébe került. 1849. június 28-án, annak ellenére, hogy Haynau tábornokszernagy, a magyarországi osztrák hadsereg főparancsnoka ötszörös túlerővel támadt rá, kiválóan megoldotta feladatát. Az ellenséges túlerő nem tudta megsemmisíteni, sőt a VII. hadtest hadrendjét megőrizve vonult vissza a csatatérről. Részt vett az 1849. július 11-i komáromi csatában is, de a magyar jobbszárnyon (az ácsi crdőben) neki sem sikerült áttörni az ellenséges vonalakat. A nyári visszavonulás során a váci csatát követően Rétszágnál Poeltenberg hadtestére jutott az utóvéd szerepe, aminek derekasan meg is felelt. A fiatal tábornok, aki hadi követéségből járt Frolov orosz tábornoknál, az oroszok előtti feltétel nélküli fegyverletétel támogatójává vált.

Annál keserűbben élte át a világosi fegyverletételt követő időszakot, különösen augusztus 23-át, amikor az oroszok őt és társait kiszolgáltatták a császári hatóságoknak. Poeltenberg a haditörvényszéki vizsgálat során arra hivatkozott, hogy 1848 nyarán többször kérte áthelyezését Itáliába. Ernst törzshadbíró viszont azzal érvelt, hogy 1848 októberében, amikor pedig lehetősége lett volna rá, nem hagyta el a magyar hadsereget és a függetlenségi nyilatkozat után is tovább szolgált. Poeltenberg még a börtönben is reménykedett az oroszok közbelépésében. Karl Ernst törzshadbíró és Johann Moser cs. kir. ezredes Poeltenberg és további három vádlott társa esetében kegyelmi kérvénnyel

élt. Ennek ellenére 1849. október 6-án a szabadságharc c megbízható és katonai esküjéhez ragaszkodó hadtestparancsnokát is felakasztották. A hóhér, Franz Bott sokáig küszködött vele míg végre célt ért.

Hermann Róbert munkája méltó emléket állított a magyar szabadságharc elsőként kivégzett mártír tábornokának. Tárgyalásmódja logikus, de nem száraz. A Szerző ismét bizonyosságot tett az 1848-49-es szabadságharc hadtörténete forrásainak és szakirodalmának kivételesen magas szintű ismeretéről. Kötetének értékét növelik az ízlésesen kiválasztott illusztrációk, amelyek segítenek az olvasónak a téma megértésében. Kisebb, szinte elkerülhetetlen hibák is csak alig-alig fedezhetők fel a könyvben. Ezek közé tartozik például az 52. oldalon a jegyzetekben szereplő „A feldunai hadtest...” című munka feloldása (A feldunai hadtest visszavonulásának és az 1849. évi tavaszi hadjáratnak a története. Írták Berkó István stb. Budapest, 1925.) hiányzik a rövidítési jegyzékből.

Poeltenberg haditörvényszék előtt tett vallomásaiban pedig nyilvánvalóan nem Olaszországba, hanem Itáliába történő áthelyezését sürgette (126. o.). A második váci csatát követő visszavonulás kapcsán esetleg meg lehetett volna említeni Poeltenberg és Podmaniczky Frigyes báró találkozását (Podmaniczky Frigyes: Napló – töredékek 1824-1886. II. k. 1844-1850. Bp. 1887. 296-297. o.).

Ezek az apró hibák azonban nem érintik a munka tartalmi, érdemi részét, s nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy Hermann Róbert legújabb kötete jelentős nyereség a magyar történetírás számára. A Magyar Hadi Történetírást Támogató Alapítványnak pedig csak azt kívánhatjuk, hogy a továbbiakban is ehhez hasonlóan igényes és magas szakmai színvonalú munkák megjelenését támogatassák!

Zakar Péter